

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929Vesel F.
159.922.26:728.81

Prejeto: 8. 8. 2012

Nataša Ivanović

univ. dipl. umetnostna zgodovinarica, asistentka na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta,
ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: ivanovic@zrc-sazu.si

»Ja, ja to je grumlovški Van Gogh.«^{*} Grumlofski graščak, slikar Ferdo Vesel

IZVLEČEK

V kontekstu vloge grajskih posestnikov v umetnosti na Slovenskem v 20. stoletju sta najbolj zanimiva umetnikova recepcija in odnos do gradu kot svojega bivališča in slikarjevega ustvarjalnega okolja (zunanja okolica in atelje), torej ravno obratno kot v prejšnjih stoletjih, ko je umetnik vplival na razvoj kulture na gradu. V primeru slovenskega realističnega slikarja Ferda Vesela (1861–1946) je bil grad središče ustvarjanja, tako slikarskega kot literarnega (obiskovalci Veselovega gradu so danes znani literati). Veselova življenjska usoda je bila večkrat prepletena z gradovi in prav to je iztočnica za študijsko predstavitev vloge gradu v zgodnjem 20. stoletju.

KLJUČNE BESEDE

Ferdo Vesel, Grumlof, Ljubljanski grad, dolenska pokrajina, 20. stoletje

ABSTRACT

*»YES, YES, THIS IS THE GRUMLOF VAN GOGH.«
THE LORD OF GRUMLOF MANSION, PAINTER FERDO VESEL*

With regard to the role that lords of castles played in art in the 20th century Slovenian territory, it is most interesting to consider an artist's reception and attitude towards the castle as their residence and creative environment (the external surroundings, the studio), hence quite the opposite to the situation over previous centuries during which artists influenced the development of castle culture. In the case of Slovenian realist painter Ferdo Vesel (1861–1946), the castle was the centre of both fine artistic and literary creativity (visitors to Vesel's castle are famous men of letters today). The fact that Vesel's life destiny was often intertwined with castles shall serve as the starting point for the study presentation of the role that castles played in the early 20th century.

KEY WORDS

Ferdo Vesel, Grumlof (Grundlhoff), Ljubljana Castle, Lower Carniola region, 20th century

---

* Naslov prispevka je večkrat izgovorjeni stavek slikarja Ferda Vesela pri razstavljanju, odkrivanju in prikazovanju avtoportretov svojim prijateljem v graščini na Dolenskem. Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Eda Turnherja), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

*Veselov kamen
z razvaline Grumlofa
sem si odnesel domov
v opomin minljivosti
in v spomin večnosti.*

*Stoletje za teboj
v poletje zazrt
s popotno paleto
preštevam dolenjske griče.
(Dušan Lipovec)¹*

Pri preučevanju vloge grajskih posestnikov v kulturi oziroma vpliva lastnikov na pospešeno umetniško produkcijo v grajskem okolju zasledimo v prvi polovici 20. stoletja na Slovenskem edinstven primer, pri katerem je posestnik hkrati tudi umetnik. Gre za Ferda Vesela (1861–1946), realističnega slikarja, kot ga najpogosteje označuje umetnostno-zgodovinska stroka,² ki je na začetku prejšnjega stoletja kupil grad Grumlof, danes stoječ samo še v razvalinah, ter si v njem ustvaril dom in atelje, njegovo okolico pa izkoristil za različne slikarske formulacije likovnih motivov, ki pripovedujejo o njegovem najuspešnejšem ustvarjalnem obdobju. Pri ugotavljanju posestnikove vloge se nam takoj postavi vprašanje, kako je Ferdo Vesel vplival na izoblikovanje določenega prostora, tako miselnega kot fizičnega, ter kako je prostor opredelil slikarja in njegove somišljenike, ki so se srečevali na dolenskem gradu³ Grumlofu.⁴

Veselova usoda je bila večkrat prepletena z gradovi. Najhujši dogodek je doživel med prvo svetovno vojno, ko so ga Avstrijci obtožili »srbofilstva«⁵ in ga sprva internirali v Višnjo Goro, potem »kakor roparja vklenjenega«⁶ priprli v Novem mestu, od tam pa ga pripeljali na Ljubljanski grad, kjer se je v večnem strahu družil z Goričani, Ivanom Cankarjem, Gregorjem Žerjavom in juristom Mati-

jo Čopom. V marsikateri neprespani noči je Vesel mislil na beg, vendar so ga poslali v taborišče Göllersdorf v Avstrijo, kjer je ostal vse do leta 1917. Točne informacije o Veselovem priprtju nam še danes niso znane, saj tudi umetniku ni bilo jasno, zakaj je prišlo do tega »grozovitega dogodka in bi plačal tudi sto goldinarjev«,⁷ če bi mu kdo mogel to obrazložiti. Največkrat so ga povezovali s Preporodovci, skupino slovenske mladine, ki je bila zavezana na jugoslovanski revolucionarni ideji o političnem združenju vseh jugoslovanskih narodov v samostojno državo, ki bi se zoperstavila takratni Avstriji.⁸ Vesela naj bi s Preporodovci, s katerimi se je srečeval na svojem gradu Grumlof med letoma 1912 in 1914, povezovala močna družbena navezanost na slovanstvo in jugoslovanstvo, ki jo je umetnik v prizadevanju za nacionalno svobodo izražal z organiziranjem letnih jugoslovanskih razstav v okviru skupine Lada.⁹ Revolucionarni skupini se je po anekdoti pripetil dogodek, ki je bil v nasprotju s političnimi težnjami bolj življenjsko obarvan, saj Ferdo Vesel, Juš Kozak (1892–1964) in drugi, t. i. prvi komunisti, pravzaprav socialisti, niso imeli denarja in so v ta namen sklenili, da ga bo slikar kar sam naslikal. Skopuški Vesel se je zelo ogrel za plagiatorstvo in prav zaradi tega naj bi vse slikarjeve somišljenike skupaj z njim zaprli.¹⁰ V istih prostorih, v katerih je bil med vojno interniran, si je slikar leta 1918 poskusil urediti atelje, saj mu je bila čedalje bližja ideja o ponovnem kulturnem vključevanju in življenju v Ljubljani.¹¹ Vendar to ni bil edini poskus pridobitve ljubljanskih grajskih prostorov. Vesel je že leta 1905 ljubljanski magistrat zaprosil za potrebne prostore »za shrambo slovenskih starin in atelier«, za kar bi umetniku prišli prav viteška dvorana, nekdanja delavnica in okrogli zunanji stolp.¹² Zaprosil je še za dve večji sobi, v katerih bi si vsi slovenski umetniki napravili »umetniški dom, kakor ga imajo drugi jugoslovani.«¹³ Nobena od umetnikovih prošenj ni bila ugodno sprejeta, kajti iz odgovora iz leta 1905 je mogoče razbrati, da je občinski svet na gradu nameraval odpreti mestno muzejsko zbirko, muzejsko knjižnico, slovenski narodopisni muzej in galerijo slik, zato prostori »zasebnim« umetnikom niso bili namenjeni.¹⁴ Prošnja iz leta 1918 pa je bila zavrnjena, ker so grajske prostore zaradi prevelike povojne bivanjske stiske raje preuredili v stanovanja.¹⁵

¹ Lipovec, *Ferdo*, str. 7.

² Prav tej oznaki so nasprotovali Zorman, Stare, *Ferdo*, str. 11–22 in Škodlar, *Ferdo*, str. 129.

³ V prispevku se z besedo grad terminološko ne ukvarjam, ampak jo uporabljam zgolj v simbolno literarnem pomenu, ki so ga izpostavljali posestnik in njegovi naključni oziroma povabljeni umetniški gostje. Glede na arhitekturno zasnovo Grumlofa pa bi bila zanj primernejša oznaka dvorec ali dvor, kot jo uporablja Stopar, *Dolenjska 3*, str. 21, oziroma graščina, kot je zapisano pri Jakič, *Vsi*, str. 128.

⁴ V strokovni literaturi beremo različice imena, kot so Grundelj, Grundlhoff, Grundlof, Grumlef in Grundelhof. Glej: Mikuž, *Topografija*, str. 442; Smole, *Graščine*, str. 432; Stopar, *Dolenjska 3*, str. 21; Jakič, *Vsi*, str. 128; Prijatelj, *Iz zgodovine*, str. 38. V časopisju srečamo tudi ime Grundlovo. *Slovenski narod*, 1930, str. 3. V Veselovi korespondenci s slikarjem Rihardom Jakopičem (1869–1943) zasledimo tudi ime Grumblov. Če ni drugače navedeno, vso omenjeno Veselovo korespondenco z Jakopičem, ki jo je prepisal dr. Jože Ilc, hrani Dokumentacija arhiv MG+MSUM.

⁵ Mikuž, *Slikar Ferdo*, str. 211.

⁶ Vurnik, *Spomini*, str. 70.

⁷ Prav tam.

⁸ Več o Preporodovcih glej: Ponikvar, *Preporodovci*; Kolar, *Preporodovci*.

⁹ Vrhunc, *Ferdo*, str. 29.

¹⁰ Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Juleta Vrbiča), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

¹¹ Vrhunc, *Ferdo*, str. 30.

¹² SI ZAL, LJU 489, fasc. 2024, fol. 102.

¹³ Prav tam.

¹⁴ SI ZAL, LJU 489, fasc. 2024, fol. 103.

¹⁵ SI ZAL, LJU 489, fasc. 2024, fol. 111.

*Graščina Grumlof, današnje stanje, fotografija
(foto: Nataša Ivanović).*

*Graščina Grumlof leta 1974, fotografija
(foto: Marijan Slabe, fototeka, ZVKDS OE LJ).*

Preden je na Ljubljanskem gradu s somišljeniki delil nesrečno usodo, se je slikar po študiju na Dunaju in v Münchnu ter potovanju po Italiji in krajšem bivanju v Londonu želel ustaliti na domači grudi. Sprva je nekaj časa prebival v mekinjskem samostanu pri Kamniku in se družil z Josipom Nikolajem Sadnikarjem (1863–1952),¹⁶ nato pa se je odločil, da si bo kupil dvorec ali grad, kjer bi si uredil, kot je v pismu zaupal Jakopiču, »izvrsten atelje«.¹⁷ Iz slikarjeve korespondence, ki danes ni več ohranjena v celoti in nam zato otežuje celostni pogled na umetnikov opus, recepcijo in percepcijo njegovega sveta,¹⁸ lahko razberemo, da ga je želja po naravi, kraju zunaj mestnega vrveža, vodila v nakup gradu v okolici Ljubljane: »Ko sem videl da ne morem v mestah živeti poskusil sem to [...]«.¹⁹ Na začetku je razmišljal o dveh gradovih, in sicer o Zablatih, ki stojijo na robu Ljubljanskega barja,²⁰ in Grumlofu na Dolenjskem. Na začetku februarja leta 1901 je pisal prijatelju Jakopiču: »Zakaj nisi nič zavoljo gradiča »Moosthal« od Reya pisal? Nisi bil pri njemu ali sinu? Sledeče bi Te prosil, da koj opraviš«, v nadaljevanju pa je še dodal: »Stopi k katehetu Jan Smerekar [...] in vprašaj kako se je odločil z mojim predlogom. Ponudil sem mu 1800 Fl za posestvo »Grundelhof« pri St. Vidu na Dolenskem. On je zahteval več, vredno pa ni in jaz bi mu ne mogel dosti več dati.«²¹ Štiri dni pozneje mu je ponovno poročal: »Dosti več kot 2000 za St. Vid (Grundlhof) bi ne mogel dat. Za Mosthal pa več ko 3000 fl tudi ne [...] Za endel se mi Sv. Vid bolj dopade če prav ne poznam kako je po letu. Stavba seveda je Mosthal bolj ohranjena in tudi bližje Ljubljane.«²²

Kot vidimo iz zgoraj omenjene korespondence, se je Vesel bolj navduševal nad Grumlofom, ki je imel že več kot petstoletno zgodovino. Pred njegovim nakupom so si posestvo razdelili številni dediči Matije Juvanža Karlowitza, ki je grad in njegovo zemljiško posest leta 1804 odkupil od verskega sklada.²³ Prvi opis gradu srečamo v Valvasorjevi *Slavi vojvodine Kranjske*, kjer avtor kot prve lastnike omenja rodbino Auerspergov; gospod Sebastjan pl. Auersperg naj bi ga kupil leta 1412, rodbina pa naj bi

ga imela v lasti vse do leta 1589.²⁴ Lastništvo se je skozi stoletja spreminjalo, in sicer je grad po letu 1589 pridobil Janez Semenič, po njegovi smrti leta 1604 pa ga je prevzel Hieronim pl. Sara. Brata iz rodbine Semenič, Jurij Viljem in Janez Žiga, sta si po nekaj letih menjav lastništev razdelila posest, od katere je prvi obdržal Grumlof, slednji pa si je pozidal novo graščino v tamkajšnjem zaselku Selo.²⁵ Prvo večjo prenovo je grad doživel, ko je bil v lasti Marka Antona barona Tauffererja, njegov enako imenovani sin pa je posestvo prodal kostanjeviškimi opatom. Po ukinitvi samostana je leta 1786 grad zasedla država, osem let kasneje pa ga je prevzel že omenjeni verski sklad.

Grajsko posestvo je večkrat zamenjalo lastnike in nazadnje so Karlowitzjevi dediči propadajoče posestvo začeli prodajati na dražbi. Vesel je sprva poskusil kupiti grumlofski grad brez licitiranja neposredno od lastnika, petičnega duhovnika in slabega gospodarja Smrekarja. Zaradi umetnikovega bivanja v Münchnu mu je na začetku pri nakupu pomagal slikarski kolega Jakopič. Kot je bilo že zgoraj omenjeno, je Vesela zanimalo: »... kako da stvar stoji ker kakor mi je on pravil bode 11. t. m. očitna dražba, znabiti v Ljubljani. [...] Če zamoreš zategni na drug dan očitna dražba. Ne smeš dat vedit da bi ona stvar tako rad dobil. Drugač jo bodejo držali. Če pride do javne dražbe bodi tako dober in pojdi zraven četudi v St. Vid. Znabiti bode v Ljubljani poizvedi. Koj ne obljudi nič ker mogoče da gre pod ceno ko bodeš videl koliko kupcev je potem če kdo pravi plačan obljudi goldinar več in tako dalje. Slišal sem da je cenjeno 2000 fl do 2200 fl smeš iti več ne. Če pa kupcev ne bode mogoče da gre pod 1500 fl [...] Stopi tudi k advokatu Vencajzu in vprašaj kaj on misli o tem, če je moja listnico dobil in zakaj ni nič odgovoril. Prosi ga da naj malo posreduje da se stvar za nizka cena dobi.«²⁶ Vesel ni bil zadovoljen z Jakopičevim nespretnim neposrednim kupovanjem in mu je v pismu očital celo nekaj napak: »Prvič da nisi pogledal natančno ime in stan onega ki je obljudil 2000 fl. Potem bi se lahko razvidlo če se na vsak način na ono posestvo kapricira«,²⁷ zato je zadevo prepustil odvetniku Ivanu Vencajzu (1844–1913), ki je grad Grumlof kupil na dražbi 11. februarja 1901 za 2667 kron.²⁸ Edini doslej znani dokaz, da je bil grad kupljen prav na ta dan, je ohranjeno Veselovo pismo, v katerem Jakopiču omenja dražbo in svoje navdušenje nad nakupom: »Radoveden sem kako se bo poleti dopalo. Atelier se bode že dal izvrsten napra-

¹⁶ Vrhunc, *Ferdo*, str. 25.

¹⁷ Pismo Jakopiču, datirano dne 13. februarja 1901 v Münchnu.

¹⁸ Komelj, *Izročilo*, str. 51–53.

¹⁹ Pismo Jakopiču, datirano dne 10. maja 1902 v Šentvidu pri Stični, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 47.

²⁰ Zablate, nemško Moosthal, je dvorec, ki so ga v 17. stoletju poimenovali tudi Kušljanov grad in stoji ob robu Ljubljanskega barja ob cesti pri Plešivici. Več o dvorcu glej: Novak, *Gradovi*, str. 192–195; Stopar, *Dolenjska 4*, str. 161–164.

²¹ Pismo Jakopiču, datirano dne 7. februarja 1901 v Münchnu, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 40–45.

²² Pismo Jakopiču, datirano dne 11. februarja 1901 v Münchnu, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 45.

²³ Jakič, *Vsi*, str. 128; Mikuž, *Topografija*, str. 442; Smole, *Graščine*, str. 432.

²⁴ Smole, *Graščine*, str. 432.

²⁵ Smole, *Graščine*, str. 432; Stopar, *Dolenjska 3*, str. 21.

²⁶ Pismo Jakopiču, datirano 7. februarja 1901 v Münchnu, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 40–45.

²⁷ Pismo Jakopiču, datirano 11. februarja 1901, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 45.

²⁸ Dopisnica Jakopiču, datirana 13. februarja 1901, je bila prvič v celoti objavljena v reviji *Srce in oko*, str. 45–46.

viti.«²⁹ V strokovni literaturi so se doslej navajale različne informacije o Veselovem prevzemu lastništva nad Grumlofom. Pri Ivanu Stoparju beremo, da je slikar kupil gradič z enim hektarjem zemlje leta 1902, in sicer za 1300 goldinarjev,³⁰ medtem ko je neznani avtor v *Slovenskem narodu* zapisal, da je umetnik za 4000 kron postal lastnik gradu že leta 1900, plačal pa naj bi zanj, kolikor je dobil samo za eno sliko.³¹ Najdoslednejša je bila Polonca Vrhunc, ki je v preglednem razstavnem katalogu omenila, da je slikar skupaj s prvo ženo Jessy Case od poletja 1901 živel na Grumlofu na Dolenjskem.³² Tudi iz Veselove korespondence je razvidno, da se je slikar naselil na gradu že konec junija, saj je takrat Jakopiču prvič pisal z Grumlofa: »Dozdaj ni mi bilo moč v Ljubljano priti. Je preveč opravila in ovir.«³³

Ob licitaciji Grumlofa so si kmetje na desni strani ceste kupili njive in gospodarska poslopja, slikar pa je pridobil stari grad z razpadajočo letno hišico, po kateri se je vzpenjalo robidovje, v prostornih hlevih, ki so nekoč dajali prostor izbrani živini, pa je redil skromno divjad – družbo so si delali koza, pisani zajčki, piščanci in Veselov najljubši srnjak, ki je svojemu mojstru že nekajkrat »pomeril hlače«.³⁴ S kmeti oziroma s svojimi sosedi v okolici posestva na Grumlofu je bil zaradi svojega surovega, neljubeznega nastopa v nenehnih prepirih in sovraštvu.³⁵ Največji kamen spotike je bila voda, po katero je hodil k sosedu Kovaču.³⁶

Danes lahko po ohranjenih razvalinah³⁷ samo še domnevamo, kakšna je bila nekdanja slikarjeva graščina. Nekoč enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa je bila podkletena.³⁸ Njeno sedemosno pro-

čelje so krasila v nadstropju dokaj velika, v pritličju pa nekoliko manjša okna v profiliranih kamnitih okvirjih. Osrednji del fasade je monumentalno izstopal z navideznim rizalitom z dvema paroma pilastrov, ki so uokvirjali segmentno sklenjen glavni portal z vklesano letnico 1811 in nosili profilirano gredo, nad katero je bilo trikotno atično čelo z mansardnima okencema s krožnico.³⁹ Grajske stene so bile debele in delno poslikane. Poslikani so bili tudi nekateri ometani ravni stropi v prvem nadstropju.⁴⁰ Umetnik je bival v prvem nadstropju, kjer je imel več velikih, visokih in zračnih sob. Če je imel odprta vrata, je lahko gledal iz prvega v zadnji prostor, dolžina te razdalje pa je znašala natanko 33 metrov. Veselovi predhodniki, ki so na začetku 19. stoletja zgradili grad, so imeli velik občutek za monumentalnost in svetlobo, predvsem slednje je bilo vseh tudi Veselu: »Če bi imel ta grad v Ljubljani, bi se počutil v devetih nebesih. Tak atelje bom težko dobil v Ljubljani.«⁴¹ Med drugo svetovno vojno pa se je Vesel zaradi starosti in nezaupljivosti do ljudi preselil v pritlične sobe svojega propadajočega gradu.⁴²

Pogled na južno glavno fasado okoli leta 1949, fotografija (foto: Marijan Zadnikar, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center).

Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center.

²⁹ Stopar, *Dolenjska 3*, str. 25.

⁴⁰ Na stropu je prevladoval floralni motiv vitic, figuralni svet pa sta predstavljala moška figura s sulico in motiv košute oziroma jelena. Strop je bil poslikan v tehniki grizaja. Glej fotografiji s signaturo 1505 in 1506, ki ju hrani Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center.

⁴¹ Pri slikarju Ferdu Veselu, *Slovenski narod*, 1930, str. 3.

⁴² Kozak, *Iz Spominov*, str. 585.

²⁹ Prav tam.

³⁰ Stopar, *Dolenjska 3*, str. 22.

³¹ Pri slikarju Ferdu Veselu, *Slovenski narod*, 3. maj 1930, str. 3.

³² Vrhunc, *Ferdo*, str. 25.

³³ Dopisnica Jakopiču, datirana 27. junija 1901.

³⁴ Škodlar, *Grumlofski*, str. 10.

³⁵ Štukl, *Konfinacija*, str. 177.

³⁶ Spomini na Ferda Vesela (Po Turnherjevi pripovedi), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

³⁷ Vesel je imel takoj po prvi svetovni vojni zamisel o preureditvi gradu v rehabilitacijski center, vendar do rešitev v tej smeri ni nikoli prišlo. Prav tako kot Vesel tudi njegovi dediči (sin Savo Vesel) niso imeli sredstev za vzdrževanje, zato je reševanje gradu po drugi svetovni vojni prišlo pod okrilje Zavoda za spomeniško varstvo v Ljubljani. Že leta 1965 so iskali možnosti za pridobitev družbenih sredstev, s katerimi bi lahko grad preuredili za turistične oziroma druge namene. Vse to je ostalo na papirju, saj, kot razkrivajo starejše fotografije in današnje stanje, je grad postopoma postal razvalina. Večina Veselovih slik je že za časa njegovega življenja prešla v slovenske muzeje, predvsem v Narodno galerijo. Do danes se ni ohranil podatek, kaj se je zgodilo z Veselovo zbirko starin in dokumentov, ki bi jo po Komeljevi navedbi še ne tako dolgo nazaj lahko kupili na nedeljskem boljšem sejmu (Komelj, *Izročilo*, str. 51–53).

³⁸ Leta 1961 nastale načrte južne glavne fasade, zahodne stranske fasade in tlorisa pritličja ter prvega nadstropja hrani Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport,

Pogled na južno glavno fasado, fotografija (vir: DLIB).

Pogled na notranje zidove z jugovzhodne strani, 1974, fotografija (foto: Marijan Slabe, Fototeka ZVKDS OE LJ).

Preden je obiskovalec vstopil v grad, je moral s tolkačem, okrašenim z inicialkami prvega lastnika, potrkat na velika hrastova vrata.⁴³ To je moral na-

rediti večkrat in vedno z močnejšimi udarci, da so se v notranjosti zaslišali težki lastnikovi koraki, ki so se spuščali po stopnicah do kamnite veže.⁴⁴ Sleherni korak po grumlofski graščini je bil za Veselovega gosta novo odkritje. Široko stopnišče je bilo majhna

⁴³ Ob istem tolkalu je nastala dvomljiva zgodba o Veselovih nezakonskih otrocih. Edo Turnher (1896–1969), višnjegorski učitelj in slikarjev pogosti soigralec pri šahu, je nekega dne pri Veselovih s tolkalom potrkal na vrata. V tistem trenutku je zagledal umetnika, kako je gledal skozi okno, nekaj zagodrnjal in v naglici brez pozdrava mimo prijatelja odkorakal h kmečki ženski srednjih let, ki je stala z deklico za njim. Potiho so se nekaj dogovorili, in ko se je slikar vrnil v

hišo, je Turnher slišal, kako je žena ogovorila deklico: »Vi-diš, takšnega očeta imaš!« Špomini na Ferda Vesela (Po Turnherjevi pripovedi), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

⁴⁴ Škodlar, *Grumlofski*, str. 10.

Pogled na portal, 1974, fotografija (foto: Marijan Slabe, Fototeka ZVKDS OE Lj).

galerija najmodernejših mojstrov in impresionističnih manirah, ki so nastale pod čopičem slikarjevih otrok.⁴⁵ Številne sobane v pritličju in v nadstropju so bile zakladnica mnogih nepoznatih dragocenosti, bogatih folklornih zbirk, starin, kipov, podob, okvirjev slik in zbirk inštrumentov, še posebno in svojevrstno vrednost pa so imele mojstrove lastne umetnine. V grajskih prostorih ni bilo stvari, ki ne bi izražala njega in njegovega duha. Njegova zbirka umetnin in starin se je lahko primerjala s Sadnikarjevo zbirko v Kamniku, le da Veselova ni bila tako temeljito inventarizirana, sistematizirana in popularizirana. Slikar je v okolici svojega gradu veliko kopal po rimskih in predrimskih grobovih, prevzela ga je strast kot dvajset let pred tem mecklenburško vojvodinjo, ki pa v mojstrove veselje le ni izkopala »zlatega teleta«.⁴⁶ Starine je tudi kupal ali pa si jih celo sposodil in jih zatem zaradi svoje skopuške narave ni nikoli vrnil lastniku. Čoro Škodlar (1902–1996), edini resnični Veselov učenec, ki je kasneje postal restavrator in ilustrator,

⁴⁵ Ferdo Vesel je imel tri otroke, in sicer starejšega dečka Sava ter dve hčerki, Nado in Sonjo. Ravljen, *Mojster Ferdo*, str. 186.

⁴⁶ Vurnik, *Spomini*, str. 67.

Atelje Ferda Vesela, grad Grumlof, ok. 1939, fotografija (vir: Narodna galerija, inv. št. NG D 512-9).

Atelje Ferda Vesela, grad Grumlof, ok. 1939, fotografija (vir: Narodna galerija, inv. št. NG D 512-8).

je učitelju priskrbel radio, ker pa ta denarja ni imel, sta se dogovorila, da bo učencu stroške povrnil s sliko.⁴⁷ Vedno ko je beseda nanese na obljubljeni

⁴⁷ Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Juleta Vrbiča), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

sliko, se je Vesel branil, češ da mu jo je že podaril, pri tem pa želel hitro zamenjati temo pogovora. Ker pa mu to ni uspelo, je začel z izsiljevanjem, da bo izklopil elektriko, ki jo je v grumlofski grad dobil nekaj let pred smrtjo.⁴⁸

Ceprav je bila Veselova graščina muzej v malem, njen lastnik občutka za red ni imel, prav tako tudi ne za vzdrževanje: »Za gospodarstvo ne morem v sebi odkriti talentov. Misel na gospodarstvo me ubija, še posebej, ko gledam dan na dan širše in daljše razpoke v živem zidu mojega gradiča in računam, koliko časa bo trajalo, da bo stavba tako zanič, da je še prodati ne bom več mogel.«⁴⁹ O prodaji grajske razvaline je razmišljal že leto po nakupu. Jakopiču je potožil, da se je glede nakupa zelo varal, saj ga je življenje stalo več kot v mestu, ker se ni spoznal na kmečka opravila in je za vsa dela moral predrago plačati. Poleg osnovnih življenjskih problemov je imel: »... večer popravil s to bajto. Visok davek, in kar je najhuje meni manka še par sto da poplačam vsota ki sem si jo izposodil da sem zmogel na učitni dražbi koj plačati.«⁵⁰ Februarja 1904 je želel grad zapreti, vendar naj bi imel s tem preveč opravil,⁵¹ leto kasneje pa je grajske prostore poskusil oddati v zameno za potovanje v Benetke.⁵² Ideja o prodaji mu ni dala miru niti leta 1906, ko je na Grumlof za kak mesec povabil Jakopiča: »Stanovanje na razpolago koliko Vama drago. Hrano bi pa lahko skupaj imeli bi bilo ceneje.«⁵³ Po prvi svetovni vojni so se življenjske razmere drastično spremenile, zato si je slikar želel od vsega »samo daleč daleč proč.«⁵⁴ Večkrat je potarnal, da je v mestu bolje živeti, saj so Ljubljancani redno dobivali povojno podporo, na vasi pa je bilo: »... za crknit. Še kruha ne dobiš za drag denar.«⁵⁵ Razmišljal je tudi o tem, kako bi Grumlof prodal državi, ki bi ga lahko uporabila za rekonvalescente, vendar odgovora od zastopnika socialnodemokratske stranke v Narodnem svetu in Narodnem veču Antona Kristana (1881–1930) nikoli ni prejel.⁵⁶ Občasno je, kot lahko še leta 1930 beremo v *Slovenskem narodu*, dobrodošlemu obiskovalcu na gradu omenil svojo selitev v mesto, vendar je živel življenje graščaka do zadnjega leta pred smrtjo, ko se je ves nemočen preselil v Ljubljano.

Misel na selitev je bila pri slikarju vedno navzoča, vendar ostaja vprašanje, kaj ga je najbolj zadrževalo, da je vedno bolj odlašal z njo. Na prvem mestu je bila dolenska pokrajina, v katero je bil desetletja zagledan in ni videl slikovitejše, čeprav je prepotoval veliko sveta. Krajina mu je nudila številne oblikovne razsežnosti pri odkrivanju najbolj bistvenega na sliki. Kot se je izrazil Škodlar, je bila že sama pokrajina mehka v formaciji in barvitosti ter čudovita v svojem pravljlično pritajenem dihu. Slikovite barvne simfonije so se prelivalle skozi kadence gričevja, gozdov in vasic v čudovitih tonskih variacijah.⁵⁷ Gozd za grumlofsko graščino je bil zaklad Veselovih slikarskih motivov.⁵⁸ Ker se je veliko potikal, raziskoval in mrmrajoče hodil skozenj, so sovaščani gozd poimenovali kar Veselova hosta. V njej je prebil ure in ure, imel je svoje poti, bližnjice, ki jih tudi ponoči ni zgrešil. Juš Kozak je slikarjev vir navdiha ubesedil v krajšem literarnem delu, v katerem je Veselov gozd postal vodilni miselni in izrazni motiv pri obravnavanju spominov na skupne dogodke.⁵⁹ Zelo rada sta gobarila, nabirala predvsem jurčke in ajdovčke, pri tem pa se kregala, kateri od njiju jih je prvi našel. Kozak mu je iz uvidenosti in zaradi njemu neljubih, pri Veselu kar pogostih preprirov raje prepustil zmago. Iz pohlepčnosti je Vesel moral vse imeti prvi, vendar vseh gob ni pojedel. Najlepše si je ponavadi postavil na okno, jih opazoval z izurjenim slikarskim očesom in poskusil na platnu ustvariti »tisto strastno podobo jurčkov, ki bi tako izkušali človeka, kakor jih je on z vročo strastjo iskal.«⁶⁰ Ko ni iskal jurčkov v gozdu ali ribaril v bližnjem gozdnem potoku, je umetnik svojo hosto slikal. Strastno se je lotil naloge, kot je strastno tudi gobaril. Imel je svoje izbrane lokacije; stojalo s platnom si je postavil ob križu na križpotju ali v manjši dolini s strmimi pobočji, kjer je z enim očesom iskal barvne kontraste in igro svetlobe in sence. Pri tem se je nenehno razburjal, kako ga ljudje ne razumejo, češ da v njegovih slikah vedno iščejo točno določeno vejo, drevo ali grm, njega kot umetnika pa je na sliki zanimalo »tisto kar vidiš, a vendar ne samo tisto. Globina mora kar dihati.«⁶¹

48 Škodlar, *Likovna*, str. 131.

49 Vurnik, *Spomini*, str. 67–68.

50 Pismo Jakopiču, datirano dne 10. maja 1902 v Šentvidu pri Stični, je bilo prvič v celoti objavljeno v reviji *Srce in oko*, str. 47.

51 Zalepka Jakopiču, datirana dne 27. februarja 1904.

52 Zalepka Jakopiču, datirana dne 13. decembra 1905.

53 Zalepka Jakopiču, datirana dne 31. maja 1906.

54 Dopisnica Jakopiču, datirana dne 5. septembra 1917.

55 Pismo Jakopiču, datirano dne 26. decembra 1918.

56 Prav tam.

57 Škodlar, *Likovna*, str. 133.

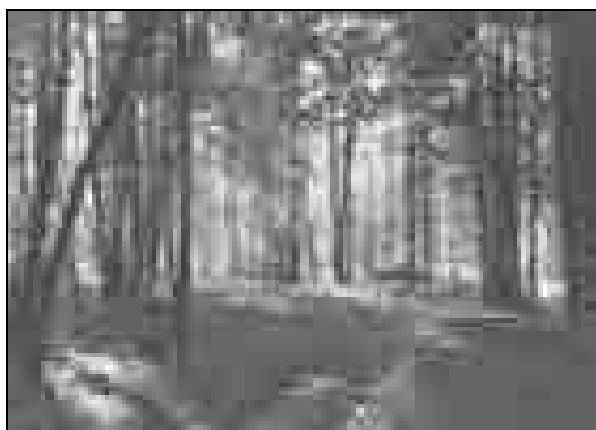
58 Neposredne gozdne utrinke predstavljajo Veselove mojstrovine: *Gozd*, 1918, Narodna galerija Ljubljana; *Gozdna steza*, 1918, zasebna last; *Gozdna krajina*, 1926, zasebna last; *Drevo ob potoku*, 1927, zasebna last; *Zelena jasa*, Narodna galerija Ljubljana; *Potok*, pred 1930, zasebna last; *Krajina z drevjem*, zasebna last, idr. Glej Vrhunec, *Ferdo*.

59 Kozak, *Iz spominov*, str. 579–589.

60 Prav tam, str. 580. Primer takšnih upodobitev sta sliki *Mušnice* in *Gobe*, danes v zasebni lasti. Njuni reprodukciji pa sta bili prvič objavljeni pri Vrhunec, *Ferdo*, str. 204 in 205.

61 Kozak, *Iz spominov*, str. 581.

Veselov gozd za graščino Grumlof, fotografija (vir: DLIB).

Kadar ni slikal zunaj, kar je storil bolj poredko, je delal v eni od svojih soban, največkrat v ateljeju, kjer je imel razgled na Severjevo, danes delno državno in zasebno posestvo v dolini. V kotu je imel baročno keramično peč, ostalino nekdanjih lastnikov. Mojstrova postelja je stala ob vratih, pospravljena je bila redkokdaj, le ko je v atelje spustil svojo najmlajšo hčer Sonjo. Na nočni omarici in ob njej so bili slikarjevi najljubši predmeti, smučiči, Sonjin portret, pokvarjeni ruski samovar, motorni cilindri in nedokončana skica Juletove žene.⁶² Največji okras sobe pa za umetnika niso bila njegova dela, temveč pajčevina, »ki se je nabrala kot najfinejša zavesa.«⁶³ Ko se je tik pred smrtjo preselil v Ljubljano, mu je bilo najbolj žal za pajkovo mrežo, ki jo je, še ko je bil zelo bolan, občudoval iz postelje. Zdela se mu je boljša od svile, saj je ob najmanjšem vetru zaplapolala in se vznemirjeno pregibala.⁶⁴

Čarobnost dolenske pokrajine v zimskem obdobju je Vesel vzljubil nekaj let pred prvo svetovno vojno. Poskušal je ujeti sneg na platno, se navduševal nad Pietrom Brueglom starejšim⁶⁵ in ob tem pametoval: »Kdo vam naredi še tak sneg, kot ga je znal on.«⁶⁶ Največ zimskih krajinskih oljnih del je nastalo v slikarjevem poznejšem življenjskem obdobju, vendar se jih je do danes zelo malo ohranilo, tudi ena izmed mojstrovih najčudovitejših slik, kot jo je označil Kozak, *Južni sneg*, nam danes ni zna-

na.⁶⁷ Zgodnejša varianta tega motiva je nedavno za Narodno galerijo v Ljubljani kupljena slika z naslovom *Še je sneg pod Grumlofom*, zaradi izrednega formata datirana v leto 1903,⁶⁸ čeprav bi jo po tematiki in likovnih izraznih sredstvih, ki so značilna za poznejše Veselovo obdobje – sproščene, široke in že skoraj razkrajajoče se poteze lopatice –, lahko postavili v čas po prvi svetovni vojni. Čarobna snežna belina pa pri Veselu ni zbudila samo slikarske radovednosti, ampak je v njej videl tudi številne možnosti za zimske športe. Na stara leta se je naučil smučati, pri tem sta mu bila najzvestejša učitelja sin Savo in Čoro Škodlar. Ure in ure je vadil, se spuščal z otroškim veseljem po bregu in izkoristil vsako priložnost, da se je po dolenskih gričih spustil do Šentvida.⁶⁹ Smučal je tudi po gozdu med skalami, ki so mu »delale bunke in črne lise po telesu«,⁷⁰ vendar je šele takrat začel prav ceniti šport, saj se je počutil deset let mlajšega. Ko se je južni sneg stopil, je voda zalila dolino pod gradom in zmrznila v naravno drsališče, ki je Veselu ponujalo nov zimski užitek.

Dolenska krajina in gradič Grumlof sta privabljal Veselove prijatelje in naključne radovedne obiskovalce. V svoji graščini in njeni okolici se je družil z že omenjenim Škodlarjem, Turnherjem in Kozakom, v zgodnejših letih ga je obiskoval Jakopič, kasneje tudi veliko drugih znanih obrazov, med

Grumlofska krajina z graščino v ozadju, fotografija (vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center).

⁶² Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Juleta Vrbiča), Narodna galerija, Fond D, Ferdo Vesel, brez signatüre.

⁶³ Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Juleta Vrbiča), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signatüre.

⁶⁴ Kozak, *Iz spominov*, str. 588.

⁶⁵ Brueglova najbolj znana slika z motivom snega je *Lovci v snegu*, ki jo je slikar naslikal leta 1565, danes pa jo hranijo v dunajskem umetnostnozgodovinskem muzeju (Kunsthistorisches Museum Wien).

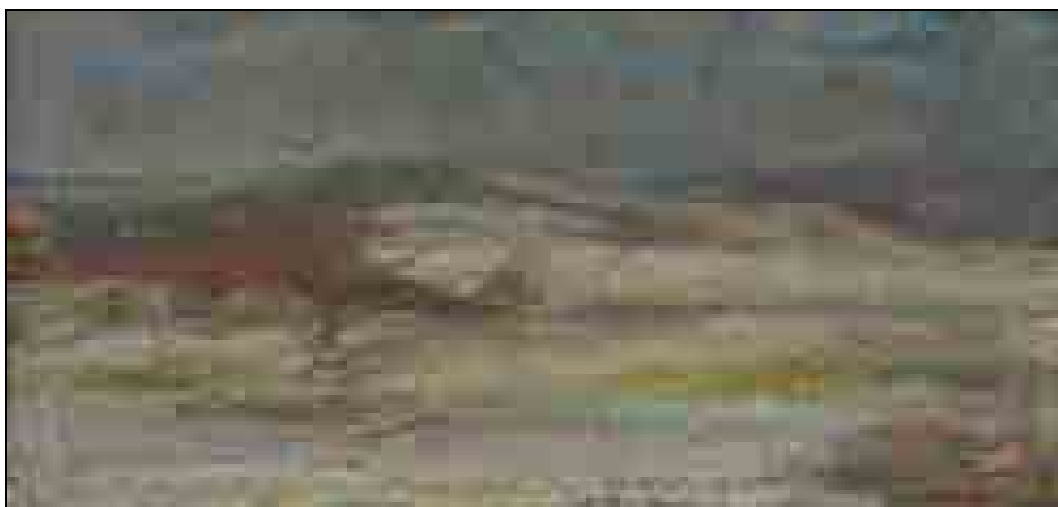
⁶⁶ Kozak, *Iz spominov*, str. 582.

⁶⁷ Prav tam, str. 587.

⁶⁸ Smrekar, *Še je sneg*, str. 236–237.

⁶⁹ Kozak, *Iz spominov*, str. 587.

⁷⁰ Škodlar, *Grumlofski*, str. 10.

*Še je sneg pod Grumlofom, ok. 1903, olje na kartonu
(foto: Bojan Salaj, Narodna galerija, inv. št. NG S 3375).*

katerimi naj omenimo samo kiparko in risarko Karlo Bulovec (1895–1957) in pesnico Vido Taufer (1903–1966). Prva je bila Veselova učenka, slednjo pa je mojster velikokrat portretiral, ona pa mu je recitirala pesmi. Ob tem se je umetnik smejal in praskal po prsah kot favn in kričal: »Samo ene tri mesece kupleraja Vam manjka, pa bi bila dobra pesnica!«⁷¹ S prijatelji je strastno šahiral, snoval z okoliškimi igralci Jurčičevega Desetega brata, jih maskiral in za predstavo slikal kulise, ki so največkrat ponazarjale slikarjev gozd. Čeprav se je Vesel velikokrat pritoževal nad tem, da v teh krajih zlepa ni dobil modelov, razen »starih očancev, ki imajo tu prav zanimive fiziognomije«,⁷² je pri druženju venomer izkoristil možnost za opazovanje posameznikov, ki jih je nato na Grumlofu tudi portretiral. Človeška figura ga je zanimala tudi v navezavi na dolensko zgodovino, ki jo je nameraval ovekovečiti na velikih historičnih kompozicijah – slovensko-turških vojn, za katere bi uporabil prav dolenske griče iz okolice Grumlofa, pa za to ni imel dovolj potrpljenja.⁷³

Z vidika teoretskih spoznanj zadnjih petdesetih let o vplivu na prostor bi Vesela lahko označili za družbenega oblikovalca konkretnega prostora, ki ga je formiral s svojo izredno osebnostjo.⁷⁴ K sebi je privabljal zanimive, javnosti že znane in uspešne ljudi ter učence, željne njegovega znanja in prigod. Identificiral se je z domačo grumlofsko pokrajino, z umetnikom van Goghom,⁷⁵ ki vedno išče svoj jaz in

prav zaradi tega za druge ostane čudak. Sebe je prepoznal prek grumlofske okolice, tako v mislih kot v fizičnih dejanjih, kjer je bil najvišji rezultat skrbno in tehnično preiščeno izpeljana umetnina.

Skupinski fotoportret s Ferdom Veselom, grad Grumlof, 1940, fotografija (vir: Narodna galerija, inv. št. NG D 512-12).

⁷¹ Spomini na Ferda Vesela (Po pripovedi Juleta Vrbiča), Narodna galerija Ljubljana, Fond D, Ferdo Vesel, brez signature.

⁷² Vurnik, *Spomini*, str. 68.

⁷³ Prav tam, str. 68.

⁷⁴ Več o tem: Ziady, Delue in Elkins, *Landscape Theory*.

⁷⁵ Juš Kozak je Veselu leta 1937 iz Pariza poslal razglednico, na kateri je bil van Goghov avtoportret z obrezanim uše-

som. Reprodukcija je v slikarju ponovno vzbudila slikarsko strast po odkrivanju novega, zanimal se je za van Goghovo globino in zrak na sliki, izpilil je njegovo tehniko, še najbolj pa je zanj največji slikar na svetu vplival z lastno podobo. Kozak, *Iz spominov*, str. 586.

Skupinski portret Mateja Sternena, Franceta Steleta in Ferda Vesela, fotografija (vir: Steletova zapuščina, Mape umetnikov, UIFS ZRC SAZU).

Čeprav je bil zvest socialistični ideologiji, v umetnosti ni iskal idej, temveč ga je zanimalo, kako ob izbranem motivu odgovoriti na vsa tehnična vprašanja. Njegove krajine, portreti, žanri in tihožitja so formulacija čustev, vendar ne v Schillerjevem romantičnem smislu, ampak občutkov, ki nastanejo skozi fizikalni proces pri gledanju oziroma opazovanju. Njegovi slikarski objekti segajo od zaključenega dejanja čustvenega naboja, ki je bil intenziven, ko mu slikanje ni šlo in si je od besa pulil lase, do umirjanja ob eksperimentiranju z vsemi svojimi slikarskimi tehničnimi dognanji. Slika je bila pri Veselu vedno le notranji rezultat poti od slikarjevega očesa do roke, ki je sprožila vidljivo slikarsko linijo na nosilcu. Dolenjska pokrajina je bila tu le tisti vidni prostor, ki je spodbudil mojstrovo radovednost. Realno upodabljanje se je umaknilo likovnim eksperimentom, ki jih je Vesel vizualno reševal samo v grumlofski okolici, tako kot je bil nekaj desetletij poprej Barbizon edini vir navdiha francoskim krajinarjem.

Grumlofsko posestvo z gradom ni bilo pomembno samo zaradi arhitekturnih karakteristik in svoje poltisočletne preteklosti, ampak se je prav tisto bistveno, tj. kulturni milje, razvijalo skozi bivanje, ustvarjanje in življenje slikarja Ferda Vesela. Že pred časom je bilo zapisano, da je Grumlof z okolico s slikarjem doživel pravo malo renesanso, saj je bil grad točka srečanj in kresanj tako likovnih kot literarnih idej številnih kulturnikov prve polovice 20. stoletja. Brez Grumlofa ne bi bilo Vesela, kot ga poznamo danes, in Grumlofa ne bi bilo brez Vesela, ki »mu je veter kuštral dolgo, nekoliko sivo grivo. Tak je bil sam najbolj vreden upodabljanja: človek iz

Portret Ferda Vesela, fotografija (vir: Steletova zapuščina, Mape umetnikov, UIFS ZRC SAZU).

Ferdo Vesel – dopasni fotoportret, grad Grumlof, 1940 (vir: Narodna galerija, inv. št. NG D 512-13).

čisto drugačnega sveta, kakor živimo mi v njem, umetnik, predan zemlji, vetru, letnim časom, vsemu, kar in kolikor mu le more biti povšeči ... Samotar in graščak, poet in umetnik, deseti brat in ženij – vse v enem samem kuštravem liku.⁷⁶

Za podrobnejše razumevanje Veselovih posameznih likovnih del oziroma celotnega konteksta njegovega opusa je treba nujno poznati umetnikov značaj, način življenja na gradu Grumlof in njegova ideološka stremeljenja. V pričujočem prispevku sem predstavila Veselov odnos do dolenske pokrajine, njegov vpliv na kulturni razvoj v grumlofski okolici in kako ga je ta oblikovala v zrelega umetnika. Prav to razmerje, ki so ga v preteklosti pri ovrednotenju in analiziranju slikarjevih del velikokrat prezrli, je ključnega pomena za nadaljnja raziskovanja Veselovih umetniških stvaritev skozi oči zgodovinske antropologije likovnega.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

INDOK – Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center.

MG + MSUM – Dokumentacija arhiv Moderne galerije in Muzeja za sodobno umetnost Metelkova
Zapuščina dr. Jožeta Ilca, korespondenca Ferda Vesela svojemu slikarskemu kolegi Rihardu Jakopiču.

NG – Narodna galerija Ljubljana
Fond D, Ferdo Vesel.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 489, Mesto Ljubljana, splošna registratura, Ljubljanski grad.

ZVKDS OE LJ – Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana
Fototeka.

LITERATURA

Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi. Leksikon grajske zapuščine*. Ljubljana: DZS, 1997.

Kolar, Ivan Janez: *Preporodovci 1912–1914*. Kamnik: A. Slatar, 1930.

Komelj, Milček: Izročilo na smeteh. *Ampak, mesečnik za kulturo, politiko in gospodarstvo*, št. 1, januar 2006, str. 51–53.

Kozak, Juš: Iz spominov na slikarja Ferda Vesela. *Novi svet*, 1946, št. 8, str. 579–589.

Lipovec, Dušan: Ferdo Vesel v Kamniku. *Kamniški občan*, 4. september 1996, str. 7.

Mikuž, Stane: Slikar Ferdo Vesel. *Zbornik občine Grosuplje*, št. 6, 1974, str. 209–222.

Mikuž, Stane: *Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo, 1978.

Novak, J.: Gradovi in gradišča v brezoviški fari. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, št. 6, 1899, str. 191–195.

Pisma Ferda Vesela Rihardu Jakopiču. *Srce in oko: revija Prešernove družbe*, št. 12, januar 1990, str. 39–48.

⁷⁶ Ravljen, *Mojster Ferdo*, str. 187.

- Ponikvar, Adolf: *Preporodovci proti Avstriji*. Ljubljana: Borec, 1970.
- Pri slikarju Ferdu Veselu. *Slovenski narod*, 3. maj 1930, št. 100, str. 3.
- Prijatelj, Mihael: Iz zgodovine Šentpavla na Dolenjskem. *Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobropolje*, št. 21, 2000, str. 37–41.
- Ravljien, Davorin: Mojster Ferdo Vesel, graščak na Grumlofu. *Domáci prijatelj: mesečnik za zabavo in pouk*, let. 13, št. 5, 1939, str. 186–189.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: DZS, 1982.
- Smrekar, Andrej, Še je sneg pod Grumlofom. *Nové pridobitve 2001–2010* (ur. Barbara Jaki). Ljubljana: Narodna galerija, 2011, str. 236–237.
- Stare, France, in Zorman, Ivan: *Ferdo Vesel (1861–1946), ob retrospektivni razstavi v Narodni galeriji*. Ljubljana: Narodna galerija, 1948.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 2, Dolenjska. Knjiga 3, Porečje Temenice in Mirne*. Ljubljana: Viharnik, 2002.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 2, Dolenjska. Knjiga 4, Med Igom, Ribnico in Kočevjem*. Ljubljana: Viharnik, 2003.
- Škodlar, Čoro: Ferdo Vesel. Poskus predstavitve slovenskega umetnika. *Zabloda stoletja*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1984, str. 129–155.
- Škodlar, Čoro: Grumlofski gospod – Ferdo Vesel. *Jutro*, št. 4, sobota, 6. 1. 1934, str. 10.
- Škodlar, Čoro: Likovna umetnost. Ferdo Vesel. *Novi svet*, let. 3, št. 1/2, 1948, str. 130–139.
- Štukl, France: Konfinacija slikarja Ferda Vesela. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, let. 20, št. 3, 1972, str. 177.
- Vrhunc, Polonca: *Ferdo Vesel 1861–1946*. Ljubljana: Narodna galerija, 1989.
- Vurnik, Stanko: Ferdo Vesel. Spomini. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 4, 1924, str. 57–74.
- Ziady Delue, Rachael, in Elkins James: *Landscape Theory*. New York: Routledge, 2008.

ZUSAMMENFASSUNG

»Ja, ja, das ist der Van Gogh von Grumlof.« Der Schlossherr von Grumlof, der Maler Ferdo Vesel

Im Gegensatz zu früheren Zeiten, als der Künstler die Entwicklung der Kultur auf den Schlössern beeinflusste, erscheint in der slowenischen Kunst des 20. Jahrhunderts die Rezeption des Werkes und die Beziehung zum Schloss als Wohnort, Atelier und Schaffensumfeld in einem Fall von besonderem

Interesse. Im Falle des slowenischen realistischen Malers Ferdo Vesel (1861–1946) bildete ein Schloss das Zentrum künstlerischen Schaffens, sowohl des malerischen des Hausherrn wie des literarischen (die Besucher von Vesels Schloss sind heute bekannte Schriftsteller). Vesels Lebensbahn kreuzte sich mehrmals mit Schlössern – das ist der Ausgangspunkt für dieses Fallbeispiel der möglichen Rolle eines Schlosses im 20. Jahrhundert.

Nach seiner akademischen Ausbildung in Wien und München wurde Vesel in Kamnik heimisch. Er unternahm zahlreiche Reisen durch Europa, der Wunsch nach einem eigenem Zuhause in den slowenischen Ländern war ihm aber wichtiger, weshalb er im Jahre 1901 im romantischen Geist das Schloss Grumlof (Grundlhoff) in der Nähe von Šentvid in Unterkrain erwarb. Wie aus der Korrespondenz von Vesel hervorgeht, wollte er zunächst das Schloßchen Zablate (Moosthal) kaufen, doch schien ihm Grumlof preislich attraktiver. Für Grumlof erwarb er bei Versteigerungen alte Möbelstücke. In seinem Schloss fühlte er sich heimisch, empfing Besucher, ging in den Wäldern der Umgebung zur Jagd, vor allem aber malte er. Die Kriegsgräuelp brachten ihn auch auf die Laibacher Burg, wo er einige Zeit interniert war. Noch vor dem Ersten Weltkrieg beabsichtigte er auf dieser Burg sein Atelier und eine Kunstsammlung einzurichten.

SUMMARY

»Yes, yes, this is the Grumlof Van Gogh.« The lord of Grumlof mansion, painter Ferdo Vesel

With regard to the role that lords of castles played in art in the 20th century Slovenian territory, it is most interesting to consider an artist's reception and attitude towards the castle as their residence and creative environment (the external surroundings, the studio), hence quite the opposite to the situation over previous centuries during which artists influenced the development of castle culture. In the case of Slovenian realist painter Ferdo Vesel (1861–1946), the castle was the centre of both fine artistic and literary creativity (visitors to Vesel's castle are famous men of letters today). The fact that Vesel's life destiny was often intertwined with castles shall serve as the starting point for the study presentation of the role that castles played in the early 20th century.

After completing his education in Vienna and Munich, Vesel settled in Kamnik and then travelled

extensively across Europe. However, the desire to have his own home somewhere on fatherland took the better of him and in 1901 he made a romantic decision to buy Grumlof (Grundlhoff) mansion near Šentvid in Lower Carniola. As can be inferred from Vesel's correspondence, he initially intended to purchase the Zablate (Moosthal) mansion, but eventually found the price of the aforementioned castle in Lower Carniola (present-day Dolenjska) more at-

tractive. Vesel thus took up residence in Grumlof, where he received visitors, hunted in nearby forests and above all painted and purchased old pieces of furniture at auctions. The horrors of war also fatefully connected him with Ljubljana Castle, where he was held prisoner for some time. Nonetheless, it was in the very same castle that he tried to arrange a painting studio and an art collection already before the First World War.